

toponimijo odseljenih Lemkov in Huculov. Zdi se, da je še vedno najboljše zbirati takšno gradivo na manjšem, zaključenem ozemlju, ne pa v okviru cele države. Problemi, ki jih takšne lokalne zbirke prinesejo na dan, so pobuda za novo, poglobljeno iskanje na sosednjih ozemljih. Enotnega, načrtnega zbiranja mikrotoponimije seveda ni mogoče organizirati.

Še pred nekaj leti je bila slovanska onomastika domena posameznih redkih delavcev. Nihče si ni upal niti pomisliti na tako nagel in krepak razmah. Ko je v Rusiji brez vidnih naslednikov umrl prof. Seliščev in v Zagrebu profesor Skok, se je že zdelo, da ta stroka pri Slovanih odmira. Od redkih neslovanskih slavističnih delavcev nismo mogli pričakovati obnove. Sedanja organizirana skrb se seveda ni pojavila sama od sebe, ampak je posledica dolgoletnega prizadevanja stvari predanih posameznikov, ki niso nehali opozarjati in s svojim delom tudi dokazovati upravičenost teh študij. Kmalu bo mogoče realizirati zahtevo, naj vse večje slovanske univerze ustanove katedre za slovansko onomastiko. Tudi v Jugoslaviji že resno razmišljamo o možnosti posebnega onomastičnega strokovnega časopisa. Naloge, ki jih bo treba izpolniti, bodo morale postati tudi del podiplomskega študija. Možnosti raziskovalnega dela pa so v slovanskem imenoslovju tako številne in pomembne, da bo še dolgo ostalo mladim znanstvenikom hvaležno področje, ki z rezultati bogato plača delovne napore.

Emil Štampar

SVETOZAR MARKOVIĆ

Med ljudmi, ki so v davni preteklosti požrtvovalno in z revolucionarnim ognjem zidali temelje naše sedanje socialistične družbe, je Svetozar Marković prav gotovo ena od najbolj markantnih osebnosti. Čeprav je bil rojen v majhni deželi, ki se je z zadnjimi sunki otresala stoletnega turškega pritiska in obenem ječala pod udarci krvoločne prvotne akumulacije kapitala, in čeprav še danes ne veimo natanko, kje je bil rojen, je bil vendar človek svetovnih horizontov, ki je ob pogumnih analizah stvarnosti iskal svetlejše perspektive prihodnosti. In res je zgodovina pri svojem razvoju večinoma sprejela in uresničila njegovo razglabljanje in odločno aktivnost, usmerjeno v iskanje bolj humanih odnosov med ljudmi, čeprav je družbeni razvoj pri nekaterih problemih ubral tudi drugačno pot, kakor jo je utiral ta pomembni srbski revolucionar. Pa tudi ti odmiki niso zmote Svetozarja Markovića, temveč rajši zablode njegovih učiteljev — zelo zapeljive napake, ki jih je sprejemal brez zadostne kritičnosti, ker je spoštoval svetovalce. Vse, kar je bilo pozitivnega, afirmativnega, vse jedro idejne usmerjenosti pa je imelo v sebi toliko humanosti in bistrih perspektiv, da imamo Markovića z vso pravico za svetlega predhodnika prizadevanja, da se osvobodi srbsko ljudstvo, pa tudi drugi jugoslovanski in balkanski narodi, in si ustvarijo socialistično družbeno ureditev.

Kakor vsakemu revolucionarju je tudi njemu življenjska pot tekla čez trnje in skozi soteske. Zaradi socialnopolitičnih razmer v njegovi domovini in položaja v svetu se še niso mogle uresničiti njegove najlepše zamisli, zato je ta vztrajni in bojeviti človek doživel le malo veselih dni in zato so njegovo življenjsko pot dostikrat spremljale črne nevihte.

To kažejo in lepo ilustrirajo številni podatki iz njegovega življenja. Čeprav je bil rojen v uradniški družini (in sicer verjetno v Jagodini leta 1846 ali pa mogoče v Nišovcih ali Zaječaru), se ni oklenil psihologije te privilegirane družbene plasti in tedanji Srbiji. Postavil se je na stran zatiranih, kmetov in delavcev, s tem pa se je seveda hkrati izpostavil vsem represalijam kneževsko-despotskih režimov. Vse to je posebno obilno okušal v poznejših letih, zgodnja mladost pa mu je tekla še kar mirno.

Na prvi pogled je njegovo šolanje potekalo normalno, po navadi tedanjega časa, v resnici pa je bila taka vzgoja prazna in enostranska. V prvih dveh razredih v Rekavcu so se namreč otroci trapili s prebiranjem molitvenikov in psalterijev, šiba pa je bila najbolj učinkovit vzgojni rekvizit. Kot sin uradnika se je doma naučil brati in pisati in ko je pred kmeti prebiral časnike, se jim je to dozdevalo nekaj posebnega. Tako v Jagodini kakor tudi v nižji gimnaziji v Kragujevcu so bila učna pomagala — kakor je poudaril Skerlić — ob že omenjenem poglobitnem vzgojnem pripomočku še ruvanje las, trkanje z glavo ob tablo, učenci pa so morali potem profesorju poljubljati roke. Pusto formalistično šolanje se je uprlo tudi izvrstnemu dijaku Svetozarju, da je po četrtem razredu raztrgal knjige in jih pometal v vodo. Že iz tega se vidi, kako nezadovoljen je bil z ustaljenim stanjem. Tudi na višji gimnaziji v Beogradu ni bilo dosti bolje, kjer je nanj sicer ugodno vplival profesor Bošković, ki je bil znan kot republikanec, in kjer se je začel močneje zanimati za književnost; pri tem je prebiral dela Shakespeara, Dickensa in Tackeraya, pa tudi Jovana Hadžića in Dumasa.

Ker je bil takrat čas, ko se je vseanimalo za naravne vede, se tudi Marković ni odločil za študij literature, temveč se je vpisal na beograjsko Veliko šolo, in sicer na tehnični oddelek, ki ga je kmalu potem nadaljeval v Petrogradu in postal še bolj aktiven, ko je prebiral ruske demokrate, Černiševskega, Hercena, Dobroljubova in Pisareva, precej bojevitih spodbud pa je dobil tudi pri revolucionarni mladini. Razumljivo je, da je v takem ozračju nastal članek *Pevanje i mišljenje*, ki je kakor bomba eksplodiral v romantičnem sentimentalizmu srbske književnosti.

Ko je nadalje študiral tehniko v Zürichu, se je bolj in bolj nagibal k obračunu z vladajočim režimom v Srbiji in se čedalje bolj približeval delavskemu gibanju v svetu. Ker je zaradi članka *Srpske obmane* izgubil državno štipendijo, je dokončno zapustil tehniko in postal predvsem politično-publicistični delavec. Čedalje bolj si je poglobljal znanje o ekonomskih in socialnih naukih, in sicer na podlagi prebiranja Millovih, Bucklovih in Proudthonovih del, seznanil pa se je — kakor na Hrvaškem mladi plemič Đalski — tudi z deli Marxa in Engelsa. Potlej je sodeloval na kongresu lige za mir in svobodo, pisal v razne revolucionarne liste in v članku *Politički i ekonomski položaj radničke klase u Srbiji* prvi analiziral ta problem v svoji domovini. Pomagal je pri boju liberalne Miletičeve *Zastave* zoper absolutistični režim kneza Mihajla, ko pa se je okrog leta 1870 vrnil v Srbijo, se je aktivneje pridružil srbski mladini in njegovo delovanje je polagoma prehajalo v novo, levo usmerjeno krilo; zaostroval je nasprotja v tem gibanju in se počasi osamosvajal za nov, bolj radikalen družbeni preboj.

Zdaj je bil teoretično že precej podkovan, zato si je prizadeval, da bi v praksi čimbolj uresničil svoje humane demokratične misli. Vendar so bile težave, ki so mu že prej rade nagajale, zdaj čedalje bolj pogoste in čedalje večje, tako da so bila zadnja leta njegovega življenja do 1875 zvrhana po eni

plati silnega praktičnega dela, obenem pa tudi zagrenjena z zelo hudimi udarci režima.

Za širjenje svojih idej je leta 1871 osnoval socialistični list *Radenik*, vendar ga je policija prepovedala; isti refren se je pozneje ponovil pri vsakem novem listu. Ker je bilo v Srbiji tisti čas zelo malo proletariata, si je Marković prizadeval, da bi z malomeščanskimi plastmi, z obrtniki in s podobnimi meščani, organiziral zadruga proizvajalcev in porabnikov, vendar ga je režim pri tem oviral, tako da so zadruga postopoma nehale delati.

Zaradi takih spoprijemov se je preselil v Novi Sad. Tam je politično delal v »Društvu za radinost«, ki ga je razgnala madžarska policija. Tudi tukaj je organiziral dijaške krožke, sodeloval pri nekaj listih in dokončal svoje poglavito delo *Srbija na istoku*. Kmalu je v Zürichu trčil ob srbske socialiste bakinovce, ko pa ga je madžarska policija pregnala iz Novega Sada, se je vrnil v Srbijo, kjer ga je kar kmalu čakala ječa, pri tem pa se mu je tudi poslabšala bolezen. Ko se je vrnil na svobodo, je v Kragujevcu urejal list *Javnost*, vendar se je kmalu spet znašel v zaporu, to pot pa v Požarevcu.

Ko je prišel iz ječe, je z nezlomljivo vero deloval pri Todorovičevem listu *Rad*, vendar je tudi ta list ustavila policija, kakor je tudi zadnjega, ki ga je ustanovil Marković, namreč *Oslobođenje*. Medtem se je tudi zahrbtna bolezen hitreje razvila, tako da se je moral zateči na morje v Dalmacijo, da bi se pozdravil; nazadnje je osamljen umrl v Trstu. Policija se je gnala in se poskušala znašati še nad mrtvim Svetozarjem s tem, da je plenila njegove spise, številni napredni listi ne samo v Srbiji, temveč tudi po vsej Evropi pa so v dno duše obžalovali tragično izgubo »prvega našega borca za svobodo, bratstvo in enakost«.

Markovićevo delo je segalo na razna področja. Kot socialni revolucionar se je zanimal za vse panoge življenja in je o številnih vprašanih z raznih sektorjev družbenega delovanja izrekel vrsto dragocenih misli. Znano je, da se je ukvarjal tudi s pedagoškimi vprašanji in s svojima člankoma *Kako su nas vaspitali?* in *Škola i vaspitanje* opozoril na to, kakšna bi morala biti prihodnja šola in kakšne pomembne naloge ima vzgoja v zvezi z ustvaritvijo boljše družbe. Znano je tudi, da se je precej zanimal za literaturo in da je hotel z vrsto člankov vplivati nanjo, da bi se popolnoma spremenilo stanje na tem področju. Vendar je po obsegu, važnosti in poglobljenosti bolj pomemben kot socialnopolitičen revolucionar in borec; kdor bi hotel doumeti njegove nazore o estetiki in srbski književnosti, bi se moral najprej seznaniti s to bistveno socialnopolitično in filozofsko komponento njegovega delovanja.

Po temeljnih pogledih na svet je bil materialist. Čeprav pa je poznal dela Marxa in Engelsa, ni mogoče reči, da je bil pravi marksist. Bolj je bil pod vplivom Černiševskega, A. Comta, Buckla, socialnih utopistov Proudhona, Louisa Blanca in Lassalla, močnejše pa sta delovala nanj tudi Büchner in Focht s svojimi mehaničnimi materialističnimi pogledi. Povrh tega je cenil Darwina in si sploh prizadeval popularizirati naravoslovje. Čeprav se ni mogel prikopati do metode historičnega materializma, vendar je pomemben, ker je populariziral materialistično gledanje na življenje in ker se je spoprijemal z metafizično filozofijo in z njenimi večnimi resnicami. V zvezi s tem so še posebej pomembni njegovi nazori o raznih socialnih vprašanih v lastni domovini.

V Srbiji je v šestdesetih letih divjal proces prvotne akumulacije kapitala z izrazito ostrimi in roparskimi metodami. Knez z birokracijo, razni trgovci, oderuhi in advokati so bili pglavitni zastopniki tega procesa, zato je razum-

ljivo, da se je Marković v svojem boju usmeril v glavnem proti njim. Ker pa je posebej poudarjal socialno gledanje, so ga ti krogi razglašali za anacionalnega politika. Razumljivo je, da si je še posebej prizadeval za to, da bi se uresničile socialistične ideje, vendar se je pri tem na vso moč zavedal pomembnosti nacionalne svobode in je tudi sam pomagal organizirati vstajo zoper turško oblast v neosvobojenih jugoslovanskih krajih. Takemu rodoljubu ni bila pri srcu monarhija, ki jo je po pravici imel za konservativno ustanovo; razen tega pa je bila zaradi križajočih se osebnih koristi posameznih monarhov onemogočena narodna osvoboditev in združitve vseh narodov v jugoslovanski in še naprej, v balkanski federaciji.

Doumel je, kako velikega pomena je proletariat v boju za socialne in politične pravice, ker ga pa takrat v Srbiji ni bilo veliko, je Markovičeva zasluga, da se je znal v boju zoper vsemogočno birokracijo zvezati s kmeti, ki so bili takrat najbolj zatirani, z malimi obrtniki, z delovno inteligenco in z mladino. Zavzemal se je za žensko enakopravnost in za pravilno rešitev tega vprašanja. S treznimi očmi je gledal na srbsko preteklost in razgaljal preveč romantične fantazije nekritičnih zgodovinarjev.

Pa vendar, kakor se je vsemu temu primešalo nekaj nekritičnih socialno-utopističnih in mehanično-materialističnih nazorov, tako je tudi glede socialnega razvoja Srbije zabredel v zmotu, ker je bil prepričan, da je mogoče iz stare srbske zadruge — kakor se je glede ruskih razmer zmotil tudi Černiševski — skočiti čez meščanske komponente socialnega razvoja neposredno v socializem; na to je naslonil tudi svoj poskus z rokodelskimi zadrugami.

Če pa pregledujemo njegovo socialnopolitično delo v celoti in v razmerah, v kakršnih je delal, odkrijemo, da je njegova vloga zares velika in revolucionarna, ne glede na posamezne odklone, ki zanje v tedanjih okoliščinah ni imel zadosti razdalje, da bi jih mogel pravilno oceniti sredi majhne dežele z zamudniškim gospodarskim razvojem.

Čeprav je Marković bolj pomemben kot socialnopolitična osebnost, se bomo vendar zaradi strokovnih simpatij malo bolj pomudili ob njegovem delu za srbsko književnost. Pa tudi krajši obris njegovega socialnopolitičnega delovanja bi dal plastično osnovo za razumevanje njegovih nazorov o posameznih problemih srbske književnosti in estetike na splošno. S tem v zvezi je razumljivo, da je že v članku *Pevanje i mišljenje* nastopil kot nasprotnik tedanje vede o književnosti, ker je videl v nji »mrtvo estetiko«, ki presoja umetnine po nekakšnih šablonskih abstrakcijah in večnih merilih lepote. Zagovarjal je mišljenje, da mora biti književnost tesno zvezana z življenjsko stvarnostjo in da mora pomagati v boju za uresničenje naprednih idej o družbi in človeštvu. Zato je razumljivo, da je rad napadal šibkejše pisatelje, ki so stali ob strani, zunaj življenjske resničnosti, na videz ravnodušni za socialno dogajanje, in so se preveč prepuščali šablonskim osebnim nesrečam ali ljubezenskim nagnjenjem, čeprav ni imel nič zoper to, če je pesnik iz srca zapel tudi o svojih doživetjih. Zato je predvsem napadal sentimentalno romantično književnost šestdesetih let.

»Naša sodobna poezija,« pravi Marković, »je mešanica ljubezenskih izpovedi, fantastičnih prizorov, puhlih fraz in smešnih prismodarij. Eden popisuje, kako se je ljubil s svojo ljubico; drugi, kako se je opijanil in omahnil na njene mehke prsi, tretji pripoveduje, kako je stopil v sobo svoje ljubice, a si ni upal ,niti dihati', ker se je bal, da je ne bi ,odpihnil' v nebesa (Mita Popović); velika večina stoka in joka ali pa klati in otepa, ker jih ljube nimajo rade. Kakor

da se mora pametna ženska zaljubiti v prvega, ki ji zapoje nekaj prismojenih verzov. Enemu je ljubica ‚angelček hudiček‘, samo ne ve, iz česa je ustvarjena ‚ali iz zlata ali srebra‘ (Aberdar); drugemu je ‚črni rogač‘ (A. Grujiću), nekaterim pa spet ‚poslikana lutka‘. Vsem je skupno to, da imajo vsi žensko za nekakšno zračno bitje, ustvarjeno samo za to, da objema in poljublja in ožiga z očmi, da ima voljne lase, svilene ali temne ‚ko noč‘, da ima na sebi vilinjo obleko (menda z dolgo vlečko?) in tako naprej in tako naprej. Potlej ni nič čudnega, če naše izobražene Srbkinje, ki prebirajo ‚Danico‘, ‚Vilo‘ in ‚Matico‘, zapravijo večino časa s tem, ko preudarjajo, kako naj se oblečejo, kako naj držijo usta in kako naj nas, navadne smrtnike, očarajo s svojimi ‚vilinjimi pogledi‘. Naši kritiki so se pretrgali, ko so vpili, kako ‚sestre‘ Srbkinje prihajajo na ‚klepet‘ in ‚pomenek‘ kakor na razstavo, da bi pokazale svoje ženske vrline, pri tem pa ne vidijo, da jih tako vzgaja cela vrsta naših pesnikov, vse od L. Kostića in M. P. Šapčanina pa do Andra Grujića in M. Andrića. V naši književnosti pa so tudi svetle misli, vendar so tako preplavljene z množico neslanosti, da jih sploh ni opaziti.«

Razumljivo je, da so mogle tako ostro in ironično gledati na tedanjo srbsko literaturo izrazito realistične oči. Po drugi strani pa je Marković takoj sam dodal, da mu ne bi kdo oponesel, češ da sploh ne dovoli peti o ljubezni: »Nadarjen pesnik bo vedel, kaj mora povedati o ljubezni ali o kakšnem drugem čustvu, da bo splošno pomembno, nikoli pa ne bo ljudi pehal v bolezen, žensk pa v maškare kakor naši pesniki.« Kot zagovornik realizma je razbil bajko o pesniku po božji volji kot nadčloveškem bitju in ga opominjal na njegovo vsakdanjo človeško dolžnost, da postane vest družbe.

Negativnih plati ni videl samo v liriki, temveč tudi v prozi. Posmehoval se je posameznim pisateljem novel in povesti v šestdesetih letih in na koncu pribil, da »v njih ni tistega, kar je poglavitno — ni resničnega človeškega življenja«, in z vso pravico opomnil na potrebo pravega družbenega romana, ki bo ogledalo realnega srbskega življenja z vsemi težavami, ki morijo srbsko ljudstvo, še posebej pa kmete tistega časa. V zvezi s tem je opozarjal tudi na zgledne osebnosti iz evropske književnosti, kakor so Dickens, Hugo in Gogolj.

Tako je seveda jasno, da je Markovićev ostri meč neusmiljeno sekal glave bledim romantikom, ki so se izživljali v prevelikem nacionalizmu, v fantastičnem povelečevanju srednjega veka, se opijanjali z vinsko poezijo in pozirali z nesmiselnim ljubezenskim pesnikovanjem.

Odmetavanje preživele romantike na periferijo književnosti je prva Markovićevega zasluga. Takoj za njo pa je druga, da je z velikim uspehom, čeprav z zamudo v primerjavi z večjimi evropskimi literaturami, uvajal in uveljavljal realizem v srbsko književnost; sicer so posamezniki že pred njim poskušali s tem, vendar je Marković nastopil z največjo močjo, načrtno in odločno.

Pri tem moramo vendar poudariti, da mu ostri odnos do preživelih romantikov ni zapiral oči, da bi ne videl pravih pesniških vrednot prejšnjega rodu. Narobe! Marković je sicer sovražil anemične romantike, pri tem pa ravno tako ljubil Njogoša, Đura Jakšića, Jovana Jovanovića-Zmaja in Preradovića. Poudaril je celo, da bi bila Zmajeva satira »na častnem mestu v vsaki književnosti«.

Tako je torej spoštoval v literarni dediščini tisto, kar je bilo v resnici dobro in življenjsko, se s temperamentnimi nastopi zavzemal za razmah realizma in zahteval, naj se literatura čimbolj približa vsakdanjemu malemu, revnemu človeku, kakor so nekako vzporedno terjali Neruda v češki, Šenoa v hrvatski in Levstik v slovenski književnosti.

Markovičev apel na mlade književnike je v resnici naletel na močan odmev. Njegov vpliv je bil blagodejen ne samo za nove generacije, temveč je zelo močno deloval tudi na boljše romantike šestdesetih let, da so se bolj približali življenju in še posebej bolj obravnavali socialne probleme. Razumljivo je, da je predvsem trpin Đura Jakšić dobil v Markoviču novih spodbud in da se je to zelo močno pokazalo v njegovem ustvarjanju. Kako naj sicer doumemo Jakšičev skok od srednjeveško fantastičnih povesti, kakor sta *Sin sedoga Gamze* in *Kraljica*, pa do realistične novele o »rdečkarjih« v *Komadiću švajcarskog sira* in do tako realistično trpinske novele, kakor je *Sirota Banačanka*. Ali podobno v poeziji od pesmi z vinskimi in šablonsko turškimi motivi do tako socialnih, kakor so *Švalja*, *Ratar* in *Zemlja*. Liberalni Zmaj, ki je bil že tako vseč Markoviču zaradi satir zoper režim kneza Mihajla, pa je očitno zaradi novih Markovičevih idej in svojega humanizma lahko presenetil svet z znano pesmijo *Na grobu streljanih komunara* in še bolj pomnožil svoj satirično-politični opus. Nastaja tudi vprašanje: kdo je mogel spodbuditi Vojislava Ilića, da je napisal pesem *Monolog mladog Slepčevića*, ki je pravzaprav verzificirana varianta Markovičevih člankov o literaturi *Pevanje i mišljenje* in *Realnost u poeziji*. Kaj ni melanholični pesnik ravno pod Markovičevim vplivom zapel vrsto satiričnih pesmi in epigramov in med njimi znano pesem *Maskenbal na Rudniku*, zaradi katere je bil pred sodiščem in v emigraciji. Podoben pogum v pesmi *Dva raba* je pripeljal humorista Nušića v požarevski zapor. Zaradi še bolj izrazitih satir je veliko pretrpel tudi Radoje Domanović; spodbude mu je očitno dajal Marković, ki bi gotovo z zadovoljstvom govoril o teh povestih.

Marković je v zvezi s svojo zahtevo po realizmu in s svojim bojem zoper birokracijo še posebej zaslužen za nastanek vaše povesti v srbski književnosti in zlasti za njene kritične komponente v analizi družbe. Številne Glišičeve novele, kot *Glava šećera*, *Zloslutni broj* in *Svirač*, pa komedija *Podvala* so izrazvite literarne ilustracije Markovičevih analiz o birokraciji in oderuhih, pa tudi boja zoper praznoverje in vražarstvo, ki sta obubožanemu in nerazsvetljenemu kmetu zakrivala pogled naprej. Plodni Markovičev vpliv je čutiti tudi v nekaterih delih Svetolika Rankovića (Boškov).

Ob vsem pozitivnem vplivu na razvoj realizma v srbski književnosti pa ima Marković na duši tudi zablode dveh srbskih realistov, Laze Lazarevića in Janka Veselinovića. Njegovi nazori o zadrugi kot dobri socialni organizaciji, iz katere je mogoča pot v socializem, so navdihnili Lazo in Janka, da sta se nekako idiličnih oči lotevala vaše zadruge, jo idealizirala in hotela ustvariti normalni razvoj razkrajanja v času, ko jo je kapitalizem neustavljivo uničeval, Laza in Janko pa tega nista mogla doumeti, kakor tudi ne hrvaška realista Kovačić in Kozarac.

Navzlic tem manjšim pomanjkljivostim je Markovičev prispevek srbskemu in drugim jugoslovanskim narodom velik, še posebej pa njegove sugestije v zvezi z razvojem napredne demokratične misli na družbenem, političnem in literarnem področju. V relativno kratkem času je veliko storil. Koliko pa bi bil še naredil, ko bi bil lahko malo več v domovini, ko bi ne bil toliko časa predsedel po zaporih in ko bi ne bil toliko časa bolan! Res lahko rečemo: kratko življenje pa tako dolge in plodovite posledice! Njegova setev je šele zdaj dozorela v žetev. Marković je eden tistih velikih mož, ki niso mogli umreti, temveč so, kakor pravi Zmaj, njihovi grobovi plamenice, ki kažejo ljudem poglavitno smer k uresničenju boljšega in lepšega življenja. Telesno je sicer mrtev, pa vendar še živi kot trajna duhovna vrednota in spodbuda med nami.